

Laiks prasa kvalitatīvus medijus un ziņojošus lasītājus

◆ Kritiskas žurnālistikas trūkums kaitēs un jau kaitē visai sabiedrībai

AGITA PUKĪTE

Kāpēc demokrātiskā valstī tik liela nozīme ir neatkarīgiem, brīviem un profesionāliem medijiem? Kāpēc ir svarīgi, lai šādi plašsaziņas līdzekļi pastāvētu Latvijas novados? Par to runājam ar advokātu biroja «Sorainen» zvērīnātajiem advokātiem IEVU ANDERSONI un ANDRI TAURINU. Pērn viņi paveikuši lielu darbu, izstrādājot priekšlikumus Latvijas Mediju ētikas padomes modelim, lai arī mūsu valstī tiktu izveidots objektīvs, neitrāls un konsekvents institūts, kas kontrolētu, kā mediji ievēro ētikas normas, aizstāvētu medijus pret politiskajiem uzbrukumiem un uzlabotu sabiedrības medijpratību. Bet jau pirms tam, kopš 2015. gada, šī advokātu biroja darbinieki «pro bono» jeb bez atlīdzības ir atbalstījuši neatkarīgu mediju un žurnālistu darbību, tai skaitā pārstāvējuši medijus, konkrēti laikrakstu «Bauskas Dzīve», tiesas procesos.

Pašvaldību izdevumi – pēdējo gadu bīstamākā tendence

Kādēļ jūsu birojā un jums personīgi bija un ir svarīgi iesaistīties mediju vides izpētē, ar to saistītās diskusijās, tai skaitā atbalstot laikrakstu «Bauskas Dzīve» tiesas procesā pret Iecavas novada pašvaldību?

I. ANDERSONE: – Mums abiem ir kāds personisks stāsts par to, kā esam sākuši interesēties par mediju tiesībām. Jau vairāk nekā desmit gadus es pētīju mediju tiesību jautājumus un rakstu par tiem Eiropas Padomes Audiovizuālās observatorijas izdevumā, tāpēc esmu sekojusi līdzī tam, kā attīstās mediju normatīvais regulējums Latvijā. Manuprāt, demokrātijā ir ļoti svarīgi, lai šis regulējums būtu atbilstošs sabiedrības attīstībai, lai tas būtu spējīgs un lai nodrošinātu mediju neatkarību. Runājot par sevi, – es nāku no Talsiem, un mana pirmā profesionālā pieredze medijos bija laikrakstā «Talsu Vēstis», kur kā ārštata autore rakstīju par jauniešiem svarīgiem notikumiem. Tieši tāpēc man vienmēr ir šķietis, ka vietējais laikraksts ir vietējā platforma, kur var apmaiņoties viedokļiem un uzzināt visu, kas notiek tepat blakus – pilsetā, kaimiņu pagastā, kādi interesanti cilvēki šai vietā dzīvo. Tāpēc uzskatu, ka ir ļoti svarīgi uzturēt neatkarīgu plašsaziņas līdzekļu lomu vietējā mērogā.

A. TAURINŠ: – Man šajā mediju izpētes procesā ir ļoti savīga interese – es gribu, lai Latvija uz-

FAKTI PĀRDOMĀM

Daži fakti par 32 pašvaldību izdevumiem, ko publicē novados bījušo Aizkraukles, Alūksnes, Bauskas, Jelgavas, Gulbenes, Liepājas, Tukuma un Valkas rajonu teritorijā:

- Vairākums pašvaldību – 25 – informatīvos izdevumus publicē vienreiz mēnesī; trīs pašvaldības – Bauskas novads, Jelgavas novads, Vecumnieku novads – laiž klajā preses izdevumu divreiz mēnesī; bet divas – Iecavas novada dome un Jelgavas pilsētas dome – var atļauties izdot savu «Vēstnesi» un «Ziņas» pat reizi nedēļā; savukārt Valkas un Rucavas novada pašvaldība ir vienīgās, kam pietiekami laist klajā izdevumus tikai reizi divos mēnešos.

- 25 no šiem 32 izdevumiem tiek piegādāti iedzīvotājiem pastkastēs bez maksas, pieci bez maksas pieejami publiskās vietās – pašvaldību iestādēs, veikalos, kafejnīcās savā novadā. Savukārt «Vecum-

nieku Novada Ziņas» bez maksas pieejamas pašvaldības iestādēs, taču, ja izdevums tiek piegādāts iedzīvotājiem uz mājām, tas ir maksas pakalpojums, bet «Iecavas Ziņas» ir vienīgais no visiem pašvaldību izdevumiem, kas tiek dotēts no pašvaldības budžeta un vēl nodarbojas ar komerciju – tas ir vai nu jāpērk tirdzniecības vietās (EUR 0,21 par numuru), vai jāabonē (EUR 0,85 mēnesī).

- Dažāda satura bezmaksas reklamrasti vai reklāmas, sludinājumi ir konstatēti 11 pašvaldību izdevumos. «Iecavas Ziņas» ir vienīgais izdevums, kas tirgo reklāmas laukumus un publicē sludinājumus par maksu, piemērojot dempinga cenas.

- Pieci no šiem izdevumiem tiek drukāti melnbalti, 27 – regulāri vai režimē, bet krāsu drukā.

Plašāks pētījums tiks piedāvāts turpmāk.

IEVA ANDERSONE uzskata, ka medijam ir jābūt kā labam skolotājam.

plauktu un lai arī es pats šo uzplaukumu piedzīvotu. Bet ir ļoti grūti dzīvot vakuumā. Ja mums ir novājināta brīvā prese, mediji, tad demokrātijai nevar funkcionēt tā, kā tā vēlamies, tāpēc mēs atbalstām projektus sabiedrības lielākam labumam. Bet konkrēta saistība ar reģionālo presi man ir bijusi caur bērnišas laikrakstu «Kursas Laiks», jo nāku no Aizputes. Uzskatu, ka vietējiem medijiem ir ir šķietis, ka vietējais laikraksts ir vietējā platforma, kur var apmaiņoties viedokļiem un uzzināt visu, kas notiek tepat blakus – pilsetā, kaimiņu pagastā, kādi interesanti cilvēki šai vietā dzīvo. Tāpēc uzskatu, ka ir ļoti svarīgi uzturēt neatkarīgu plašsaziņas līdzekļu lomu vietējā mērogā.

A. TAURINŠ: – Man šajā mediju izpētes procesā ir ļoti savīga interese – es gribu, lai Latvija uz-

Tas noteikti ir stāsts arī par pašvaldību izdevumiem, kas visu šo mediju vidi kropļo.

IEVA: – Jā, mūsaprāt, tā ir ļoti bīstama tendence, ka pēdējos desmit gadus vietējos medijus ir aizstājuši pašvaldību informatīvie izdevumi, kam ir pilnīgi cits mērķis nekā neatkarīgiem medijiem, tas ir, viņiem ir tikai jāziņo par pašvaldības pieņemtajiem lēmumiem, izpildot likumā «Par pašvaldībām» noteiktos uzdevumus. Šie izdevumi nevar pildīt mediju kā sargsuņa lomu, tie ne mājās-kuģa lietu, kuru aktualizēja «Kursas Laiks». Tāpēc ir svarīgi, lai mediji būtu neatkarīgi, lai tie kritiski vērtētu to, kas novados notiek, un, pats galvenais, – lai tie nebūtu dažu vietējo ietekmīgo cilvēku «kabaratas laikraksti», bet būtu uzticami, objektīvi un nestu labumu vietējiem cilvēkiem.

Reģionālie mediji ļoti bieži saskaras ar to, ka šie pašvaldību izdevumi kļūst arvien līdzīgāki neatkarīgai preseī, to imitējot. Ļoti bieži tajos nav deputātu

ANDRIS TAURINŠ: «...žurnālistiem ir svarīgi izlīst no ierakumiem un pateikt pašvaldības deputātiem, ka šāda – pašvaldību izdevumus aizstāvoša – attieksme var ietekmēt viņus pašus. Kamēr viņi ir pie varas, viss ir labi, bet brīdī, kad tā nebūs, – kritiskas žurnālistikas trūkums viņiem kaitēs.»

pieņemto lēmumu skaidrojumu. Taču šķiet, – jo vairāk par šo problēmu tiek runāts, jo biežāk pašvaldības izliekas šos pārmetumus nedzirdam.

IEVA: – Ir ļoti svarīgi, lai būtu tādi drosmīgie laikraksti kā «Bauskas Dzīve», kuru kolēģis Andris pārstāvēja tiesā. Turklāt, vērošoties pret šīm netaisnībām, šogad ir pieņemti jauni grozījumi var aizliegt kritisku viedokli, un tā nekādā ziņā nav neitrāla informācijas apmaiņas platforma.

ANDRIS: – Latvijā šis process ar tiesvedību «Bauskas Dzīves» lietā ir noslēdzies, bet mēs esam iesnieguši sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesā, tikai pašlaik nezinām, kad to izskatīs. Taču mūsu pašmērķis jau sākotnēji nebija tiesāšanās, drīzāk vēlme sakustināt situāciju Latvijā, lai šīs problēmas šogad ir pieņemti jauni grozījumi var aizliegt kritisku viedokli, un tā nekādā ziņā nav neitrāla informācijas apmaiņas platforma.

Laiks prasa kvalitatīvus medijus un ziņojošus lasītājus

LATVIJAS ŽURNĀLISTU ASOCIĀCIJAS rīkotā seminārā juridiskus ieteikumus sniedz advokāti Ieva Andersone un Andris Tauriņš.

FOTO NO PERSONISKĀ ARHĪVA.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs Juris Pūce ir nācis klajā ar ierosinājumu aizliegt publiskām personām veidot preses izdevumus, izdarot grozījumus likumā «Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem». Jūsu ieskatā – vai tas būs risinājums?

IEVA: – Pašreizējā situācija es to atbalstu, jo pašvaldības neieklausās tajā, ko tiesas saka. «Bauskas Dzīves» gadījumā tiesa secināja, ka pašvaldības uzdevums nav veidot medijus. Pašvaldībai, protams, saskaņā ar likumu «Par pašvaldībām» ir uzdevums informēt sabiedrību par savu darbību, bet tam nav nekādas saistības ar mediju veidošanu. Un, ja pašvaldības pašas to nesaprot, tad, iespējams, šāds aizliegums normatīvais akts ir vienīgais risinājums.

ANDRIS: – Pašlaik ir svarīgi saprast, kāda būs likuma grozījumu redakcija, jo, piemēram, Preses likumā ir noteikts, ka norma, kas attiecas uz vārda brīvību, neattiecas uz pašvaldību informatīvajiem izdevumiem, tāpat arī noteikts, ka informatīvie izdevumi nevar reģistrēt masu informācijas reģistrā, bet pašvaldībām šie ierobežojumi neko nenozīmē, tāpēc tās arvien šādus izdevumus izdod. Nereti to nosaukumā pat ir rakstīts vārds «avīze» un cilvēki to iegūst par velti un lasa kā avīzi. Lidz ar to tas ir kaitējums demokrātijai un tiem nedaudzajiem privātajiem medijiem, kas arvien šo darbu dara. Tātad tas, ka ir kāds regulējums, vēl nenozīmē, ka tas pēc būtības tiks ieviests. Tāpēc ir jāatrod vidusceļš – paš-

valdībām būtu jāapzinās demokrātijas pamatprincipi un jārespektē, ka brīva un neatkarīga prese ir viens no šiem principiem, bet plašsaziņas līdzekļiem jāizprot tās pašvaldības, kuras vēlas sniegt aktuālo informāciju iedzīvotājiem apstākļos, kad mediju kādā vietā nav.

Kritiskā domāšana jāaudzina no bērnības

Šķiet, būtiskākais ir stāsts par lasītāju, kas jau ir pieradināts pie pašvaldību bezmaksas izdevumiem un kopā ar to – pie nekritiskas attieksmes sabiedrības procesus un notikumus vērtēt. Kā pārliecināt lasītāju gribēt zināt vairāk nekā pašvaldības politiku vienpusējo viedokli?

IEVA: – Te ir jāatgriežas pie kritiskās domāšanas, kas būtu jāaudzina jau no bērnības, jo kritiski domājošs cilvēks pratīs izvērtēt avotu, kas ir sniedzis informāciju, – vai tā ir pašvaldība, kas sajūcās, ka informatīvie izdevumi nevar reģistrēt masu informācijas reģistrā, bet pašvaldībām šie ierobežojumi neko nenozīmē, tāpēc tās arvien šādus izdevumus izdod. Nereti to nosaukumā pat ir rakstīts vārds «avīze» un cilvēki to iegūst par velti un lasa kā avīzi. Lidz ar to tas ir kaitējums demokrātijai un tiem nedaudzajiem privātajiem medijiem, kas arvien šo darbu dara. Tātad tas, ka ir kāds regulējums, vēl nenozīmē, ka tas pēc būtības tiks ieviests. Tāpēc ir jāatrod vidusceļš – paš-

valdībām būtu jāapzinās demokrātijas pamatprincipi un jārespektē, ka brīva un neatkarīga prese ir viens no šiem principiem, bet plašsaziņas līdzekļiem jāizprot tās pašvaldības, kuras vēlas sniegt aktuālo informāciju iedzīvotājiem apstākļos, kad mediju kādā vietā nav.

ram, abonējot vai pērkot kādu preses izdevumu. Mēs visi dzīvojam informācijas pārbagātā laikmetā un pāri mums ik dienas «gāžas» fakti, notikumi, ziņas, un mums ir jāspēj pašiem izšķirt, kas ir lietotams un kas nav. Ja mums būs kritiskā domāšana, mēs mediju saturu spēsim izvērtēt daudz reālāk. Iespējams, ir jārunā arī par pieaugušo tālākizglītību šajā jomā, ko pašiem medijiem varētu veicināt, par to stātos televīzijā, radio, par to rakstot, rīkojot sabiedriskās aktivitātes.

ANDRIS: – Te ir svarīgi saprast, ka, piemēram, «Bauskas Dzīves» gadījumā cīņa jau nav par papīru, par tiesībām drukāt papīru un cirst mežus. Cīņa ir par kvalitatīvu žurnālistiku, par to, lai žurnālistikā nonāk labākie. Bet, lai tā notiktu, ir jābūt sabiedrības pieprasījumam un adekvātam finansējumam. Taču – ar to tirāzu, ar to finansējumu, kāds tas ir pašlaik, nepietiek, lai nodrošinātu mediju darbiniekiem pienācīgu atalgojumu ilgtermiņā. Lidz ar to viens ir finansējuma jautājums, kas jārisina ar fondu un valsts līdzfinansējumu, jo arī valstij ir jābūt ieinteresētai, lai kvalitatīva žurnālistika būtu. Bet, kā jau te izskanēja, cilvēkam ir jābūt vajadzībai pēc plašsaziņas līdzekļiem, lai viņa skatu neizpildurotu krāsaini sociālo tīklu virtuves ziņu rakstiņi. Jo, kā jau Ieva teica, par velti mēs varam lasīt visu ko, bet labs saturs laikrakstā maksā. Tāpēc arī žurnālistiem ir svarīgi izlīst no ierakumiem un pateikt pašvaldības de-

putātiem, ka šāda – pašvaldību izdevumus aizstāvoša – attieksme var ietekmēt viņus pašus. Kamēr viņi ir pie varas, viss ir labi, bet turēt latviski un krieviski runājošo lasītāju (TV skatītāju un radio klausītāju) telpas, piešķirot dažādas nokrāsas vienām un tām pašām ziņām latviešu un krievu valodā. Piemēram, latviešu valodā ziņa par Ušakovu būs pirmā, bet krievu valodā – piektā vai sestā. Pareizi būtu, ja vienā medijā būtu vienota izpratne par saturu un lasītāji netiktu dalīti latviski un krieviski runājošos, jo demokrātijai paredz veidot vienu kopieni, vienu sabiedrību, nevis uzturēt segregāciju. Šāda redakcija atšķirīgā nostāja, visdrīzāk, liecina par vēlmi izpatikt lasītājam; tikai te ir jautājums – kurš jaunus cilvēkus, iesaistīt viņus saturā veidošanā.

ANDRIS: – Ir ļoti labi redzams mērķis nopelnīt, īpaši jau elektroniskajos medijos, kur tiek ievietoti «klikšķu» raksti, kas nes-

naudu. Šādas vajības pieļauj pat mediji ar nopietnu redkolēģiju. Un vēl esmu novērojis, ka plašsaziņas līdzekļi cenšas maksīgi uzturēt latviski un krieviski runājošo lasītāju (TV skatītāju un radio klausītāju) telpas, piešķirot dažādas nokrāsas vienām un tām pašām ziņām latviešu un krievu valodā. Piemēram, latviešu valodā ziņa par Ušakovu būs pirmā, bet krievu valodā – piektā vai sestā. Pareizi būtu, ja vienā medijā būtu vienota izpratne par saturu un lasītāji netiktu dalīti latviski un krieviski runājošos, jo demokrātijai paredz veidot vienu kopieni, vienu sabiedrību, nevis uzturēt segregāciju. Šāda redakcija atšķirīgā nostāja, visdrīzāk, liecina par vēlmi izpatikt lasītājam; tikai te ir jautājums – kurš jaunus cilvēkus, iesaistīt viņus saturā veidošanā.

Kā medijiem saglabāt augstu šo kvalitātes līmeni, lai kritiski domājošās sabiedrības gaidas arī piepildītu?

IEVA: – Man šķiet, ka reģionālajiem medijiem līdzsvara atrašana ir vēl svarīgāka, jo jūs neiet esat vienīgi, kas «noklāj» katru konkrēto novadu. Galvenais uzdevums ir stāstīt par aktualitātēm, bet vienlaikus ir jābūt informācijai par notikumiem, cilvēkiem. Ir ļoti svarīgi uzrunāt jaunus cilvēkus, iesaistīt viņus saturā veidošanā.

Vai jums pašiem, lietojot medijus, ir bijuši iebildumi par to saturu, kvalitāti?

IEVA: – Es cenšos patērēt medijus, par kuriem esmu pārliecināta. Man ir svarīga redaktora personība, jo viņš nosaka laikraksta vai žurnāla toni, un parasti tas arī nepieviļ. Protams, posmā pirms vēlēšanu esmu redzējusi aģitācijas noteikumu pārkāpumus, kas parāda, kuru politisko spēku interesēs laikraksts darbojas. Jā, izdevumam var būt politiskās simpātijas, bet tad tas ir skaidri jāpasaka.

ANDRIS: – Ir ļoti labi redzams mērķis nopelnīt, īpaši jau elektroniskajos medijos, kur tiek ievietoti «klikšķu» raksti, kas nes-

naudu. Šādas vajības pieļauj pat mediji ar nopietnu redkolēģiju. Un vēl esmu novērojis, ka plašsaziņas līdzekļi cenšas maksīgi uzturēt latviski un krieviski runājošo lasītāju (TV skatītāju un radio klausītāju) telpas, piešķirot dažādas nokrāsas vienām un tām pašām ziņām latviešu un krievu valodā. Piemēram, latviešu valodā ziņa par Ušakovu būs pirmā, bet krievu valodā – piektā vai sestā. Pareizi būtu, ja vienā medijā būtu vienota izpratne par saturu un lasītāji netiktu dalīti latviski un krieviski runājošos, jo demokrātijai paredz veidot vienu kopieni, vienu sabiedrību, nevis uzturēt segregāciju. Šāda redakcija atšķirīgā nostāja, visdrīzāk, liecina par vēlmi izpatikt lasītājam; tikai te ir jautājums – kurš jaunus cilvēkus, iesaistīt viņus saturā veidošanā.

IEVA: – Man šķiet, ka žurnālistam nevajadzētu izpatikt lasītājam. Protams, lasītāja ir jāieklaušas, ir jāsniedz tas, ko viņš sagaida, bet medijam ir jābūt kā labam skolotājam, kas audzina lasītāju. Taču vienlaikus ir ļoti viegli zaudēt lasītāju, piedāvājot sabiedrisko attiecību veidotās ziņas vai reklāmas, kas tiek uzdotas par žurnālista veidotu rakstu. Tāpēc ir ļoti svarīgi nodalīt žurnālistisko saturu no reklāmas. Ja tas ir izdarīts, viss ir kārtībā, bet, ja ne, – tas rada šaubas par medija objektivitāti. ◆

Projektu līdzfinansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem

MAF